

A gyermeki jogok

Nemzetközi egyezmények – hazai jogszabályok

A gyermekekért, az ifjúsáért aggódó politikusok, a nemzetközi életben jelentős szakemberek régóta, fokozottabb felelősséget éreztek a problémák iránt, mint ahogy gondolnád. Nem egy ország védtelen gyermekeiért, hanem sok nemzet kiskorújait kellett átfogó nemzetközi megállapodást előkészíteni. Az elmúlt kb. félévszázadban már több esetben tettek kísérletet arra, hogy átfogó rendezés történjék. 1989-ben a Gyermek jogairól szóló Egyezményt New Yorkban hirdették ki. Az Egyezményhez sok ország, hazánk is csatlakozott, így rendelkezéseinek hazánkban is kell érvényesülniük.

Gyermekekről esik szó, pedig te már túl is jutottál a gyermekkoron, az ifjúság legszebb időszakát éled. Mégis arra kérlek, hogy figyelj, mert rólad van szó. Ismerd meg a New York-i Egyezmény rendelkezéseit!

A nemzetközi egyezmények és a hazai törvények is megegyeznek abban, hogy a 18. év alattiak a gyermekek kategóriájába tartoznak.

Az egyezmény abból az alapelvből indul ki, hogy „a gyermeknek – figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára – különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után” egyaránt. „Minden gyermeknek veleszületett joga van az életre” – fogalmazza meg konkrétan is az Egyezmény.

Az alapelvek között találod azokat a nemes szándékú törekvéseket, amelyek az Egyezmény alkotóit vezették. Így leszögezik,

– az alapvető emberi jogokba, az emberi személyiség méltóságába és értékébe vetett hitük alapján jutottak arra az elhatározásra, hogy az Egyezménnyel előmozdítsák a társadalmi haladást, nagyobb szabadságot és jobb életfeltételeket teremtsenek,

– vallják: *a gyermekkor különleges segítséghez és támogatáshoz ad jogot,*

– a gyermek személyiségének harmonikus kibontakozásához szükséges, hogy családi környezetben, boldog, szeretetteljes és megértő légkörben nőjön fel,

- a világ minden országában vannak különösen nehéz körülmények között élő gyermekek, ezért szükséges, hogy ezeknek a gyermekeknek különös figyelmet szenteljenek,
- elismerik, hogy a gyermekek védelmében és harmonikus fejlődésében minden egyes nép hagyományai és kulturális értékei jelentősek.

Ezeknek a jó szándékú törekvéseknek, az alapelveknek a szem előtt tartásával rögzítették a konkrétumokat. A széles körű jogok három csoportra oszthatóak.

1). A személyiséggel összefüggő jogosultságok

Leszögezi az Egyezmény, hogy

- a jogok minden, a gyermek és szülei faja, színe, neme, nyelve, vallása, politikai vagy más véleménye, nemzeti, nemzetiségi vagy társadalmi származása, vagyoni vagy egyéb helyzetére való megkülönböztetés nélkül megilletik.
- a gyermeket a születésekor anyakönyvezik, nevet kap, ehhez tartozik az a joga is, hogy állampolgárságot szerezzen,
- a gyermeket a szüleitől ezek akarata ellenére nem választhatják el,
- a gyermek az ítélőképessége birtokában szabadon kinyilváníthatja a véleményét. A véleménynyilvánítási szabadsága annyiban korlátozott, hogy
  - a mások jogainak és jó hírnevének tiszteletben tartása, illetve
  - az állam biztonsága, a közrend, a közegészségügy, vagy a közérkölcshöz való védelme érdekében szükségesek.
- a gondolat– a lelkiismeret– és a vallásszabadság is megilleti a gyermekeket. E szabadság kinyilvánításának a törvényben megszabott korlátai azok, amelyek a közbiztonság, a közrend, a közegészségügy, a közérkölcshöz való védelme, vagy mások alapvető jogai és szabadsága védelmének érdekében szükségesek.
- Elismeri az Egyezmény a gyermekek egyesülési és békés gyülekezési jogát. A jogok gyakorlásának korlátozása: a demokratikus társadalomban az állam biztonsága, a közbiztonság, a közrend, s a továbbiak, a fentiek szerint,
- a gyermeket nem szabad alávetni a magánéletével, családjával, lakásával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig becsülete vagy jó hírneve elleni jogtalan támadásnak,

- a szellemileg vagy testileg fogyatékos gyermekeknek emberi méltóságot biztosító, önfenntartást előmozdító, a közösségi életben való tevékeny részvételét lehetővé tevő, teljes és tisztos életet kell élnie,
- az oktatáshoz való jogot az esélyegyenlőség alapján kell biztosítani,
- joga továbbá a gyermeknek, hogy saját nemzeti, nemzetiségi kulturális életét élje, vallását vallja és gyakorolja, valamint anyanyelvét használja,
- a gyermekeket meg kell védeni a gazdasági kizsákmányolás ellen, nem kényszeríthető egészségére káros munkára,
- meg kell védeni a kábító- és pszichotropszerek fogyasztásától.

2). Az állam kötelezettségei

Az állam köteles *intézkedni* arról, hogy

- az elszakadt családok egyesítése megtörténjen,
- a gyermekeket törvényellenesen külföldre ne vigyék és ott ne tartsák,
- a tömegtájékoztató eszközök, fontosságuk miatt, hozzájussanak a gyermekekhez. Azokról az eszközökről van szó, amelyek a gyermekek szociális, szellemi és erkölcsi jóléte előmozdítását, valamint fizikai és szellemi egészségét szolgálják.
- fogantassza mindazokat a szükséges intézkedéseket, amelyek megvédik a gyermekeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, a rossz bánásmód és a kizsákmányolás ellen,
- a menekült státusz elismerésével együtt, a gyermekek részére a szükséges védelmet és a humanitárius támogatást biztosítja.

3). Gazdasági jellegű jogok:

- az állam szociális biztonsághoz és a társadalombiztosításhoz való jogot biztosítja a gyermekek részére,
- a gyermekek számára biztosítani kell a lehető legjobb egészségi állapothoz való jogot, illetve azt a jogot, hogy orvosi ellátásban és gyógykezelésben részesülhessenek,

- a gyermekeknek – az állam gazdasági helyzetére tekintettel – joguk van olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi a testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését,
- a szülőknek közös felelősségük a gyermekeik nevelésének és fejlődésüknek a biztosítása. Az állam segítséget nyújt a szülőknek a gyermekeik neveléséhez.

Amint az Egyezmény főbb rendelkezéseiről áttekintést kaptál, érzed, hogy széleskörű és megalapozott jogokat élvezhetsz. Arra kötelezi a csatlakozó országokat, azokat az országokat (köztük hazánkat is) akik az egyezményt aláírták, s ezzel önmagukra nézve kötelezőnek fogadták el, hogy

- a hatóságok minden szükséges intézkedést tegyenek meg a gyermek *jogainak érvényesülése* érdekében,
- a hatóságok minden döntésük során elsődlegesen a *gyermekek érdekét* vegyék figyelembe,
- az államnak a gyermekek védelme érdekében meg kell hoznia a szükséges törvényeket és meg kell tennie a szükséges közigazgatási intézkedéseket, ezeknek a jogoknak az érvényesüléséhez szükséges intézkedéseket is meg kell tennie,
- az államnak – anyagi helyzetének megfelelően – biztosítani kell a gyermekek jólétéhez szükséges védelmet és gondoskodást.

Nos, nem vitatható, a megfelelő hangsúlyt fektettek a nemzetközi nagyhatalmak (a csatlakozó országokkal együtt) az ifjúság jogainak, érdekeinek biztosítására.

Ezeket a jogokat már az előző fejezetekben megismerted, a hazai jogi szabályozás során. Nem ismétlés ez, hanem többoldalú megvilágítás. Nem egyéb ez, mint a hazai jog és a **nemzetközi egyezmények** egymást erősítő törekvése. Ugyanis, a **jogharmonizáció**ra való törekvésünk megkívánja az összhang megteremtését.

A személyhez fűződő jogaid

Személyiségi jogok – alkotmányos jogok

Az ember lényegéből fakad, hogy személyisége védett. Embernek születted, ebből következően az emberi méltóság úgy megillet téged, mint minden embert. Gondolkodó, tudatos, intellektuális lény vagy. Az emberi mivoltod, a személyiséged védett. A jogi védelem általános és teljes körű. *A személyhez fűződő jogok* a törvény védelme alatt állnak.

Már megint nehéz helyzetbe hoztalak, mert nem tudod, hogy mire gondolj. Akkor figyelj!

1. Személyhez fűződő jogok

A polgári törvénykönyv kimondja, hogy a személyhez fűződő jogokat *mindenki köteles betartani*.

A személyiségi jogok jogokat és kötelességeket foglalnak magukba. Az alaphelyzet a civilizált világban és országokban, így hazánkban is az, hogy a jogok természetes érvényesülése adott, észrevétlen, külön tevékenységek, un. jogérvényesítés nélkül léteznek, élnek, realizálódnak, „csakúgy vannak”. Olyannyira természetes ez, hogy a létezésüket szinte nem is érzékeljük, úgy tudat alatt hordozzuk. Csak akkor veszünk róla tudomást, amikor a hiánya lép be. Így, a törvényhozó is éppen a sérelmet határozza meg. E körébe tartozók közül a *legfontosabbak*:

- a személyhez fűződő jogok *sérelmét jelenti* a személyek bármilyen hátrányos megkülönböztetése nemük, fajuk, nemzetiségük vagy felekezetük szerint, továbbá a lelkiismereti szabadság sérelme és a személyes szabadság jogellenes korlátozása, a testi épség, egészség, valamint a becsület és az emberi méltóság megsértése,
- a *névviseléshez való jog* sérelmét jelenti, ha valaki másnak a nevét jogtalanul használja vagy máséhoz hasonló nevet használ jogtalanul,
- a *jóhírnév* is védelem alatt áll. Sérelmét jelenti, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, valótlan tényt állít, híresztel, vagy való tényt hamis színben tüntet fel,

- napilapban, folyóiratban, rádióban, televízióban való *valótlan tényközlés* vagy híresztelés, illetőleg való tényeknek hamis színben való feltüntetése is sérti a személyiségi jogokat. Akiről a tényállítás megjelent, tehát a sértett, *sajtó helyreigazítást* kérhet. Követelheti olyan közlemény közzétételét, amely kiküszöböli a sérelmet,
- a *képmással*, illetve a *hangfelvétellel való visszaélés* is a személyiségi jogok megsértését jelenti,
- személyhez fűződő jogot sért, aki a *levéltitkot megsérti*, aki magántitok, üzemi vagy üzleti birtokába jut és azt jogosulatlanul nyilvánosságra hozza, vagy azzal egyéb módon visszaél,
- a törvény védi a *magánlakáshoz* fűződő jogot.

Nem sértheti a személyhez fűződő jogokat a számítógéppel vagy más módon *adatkezelés és adatfeldolgozás*.

A nyilvántartott adatokról tájékoztatást – az érintett személyen kívül – *csak az arra jogosult szervnek vagy személynek* lehet adni.

A jogsértés következménye, hogy a megsértett személy a polgári jog szabályai szerint *polgári jogi igényt támaszthat*. Ennek megfelelően:

- követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását,
- követelheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől,
- követelheti, hogy a jogsértő nyilatkozattal vagy más megfelelő módon adjon elégtételt és szükség esetén a jogsértő részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak,
- követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését, illetőleg jogsértő mivoltától megfosztását,
- kártérítést követelhet a polgári jogi felelősség szabályai szerint.

A személyiséghez fűződő jogokat olyan fontos, elsődleges és más jogoktól megkülönböztetett jognak ismerik el a jogrendszerben, hogy nemcsak a polgári jog védi, hanem a büntető jog is.

Hogy mi a két fajta jogvédelem közötti különbség?

Igen, erről tudnod kell, hogy az eljárás rendjében is, de főként *jogkövetkezményekben* van az eltérés.

a). A polgári jog szerinti jogsértés esetén a sértett polgári jogi igényt támaszthat. PI: kéri az okozott kár megtérítését.

b). Ha valaki bűncselekményt követ el, büntetőjogi felelősségrevonás keretében, a büntető törvénykönyvben meghatározott, a bűncselekményre megállapított szankciót, büntetést kell elviselnie.

A személyiségi jogok védelme körében büntetőjog a *szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekményeket* szankcionálja. Ebbe a körbe tartozik:

- a *kényszerítés*, amit az elkövető azzal valósít meg, hogy más személyt erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, és ezzel jelentős érdeksérelmet okoz,
- a *lelkiismereti és vallásszabadság megsértése*, amely azon alapszik, hogy valaki valakit lelkiismereti szabadságában erőszakkal vagy fenyegetéssel korlátoz vagy vallásának szabad gyakorlásában erőszakkal vagy fenyegetéssel akadályoz,
- a *személyi szabadság megsértése* az a cselekmény, ha valaki az embertársát a személyi szabadságától megfosztja,
- az *emberrablás*,
- a *magánlaksértést* az követi el, aki másnak a lakásába, egyéb helyiségébe erőszakkal vagy fenyegetéssel, hivatalos eljárás színlelésével bemegy vagy ott bent marad,
- *magántitok megsértését* követi el az a személy, aki a foglalkozásánál vagy közmegebízásánál fogva tudomására jutott magántitkot alapos ok nélkül felfedi,
- *jogosulatlan adatkezelést* követ el az az adatkezelő személy, aki jogosulatlanul vagy a céltól eltérően személyes adatot kezel, vagy más módon sérti meg az erre vonatkozó szabályokat,
- *különleges személyes adatokkal visszaélést* az az adatkezelő követ el, aki a munkája során tudomására jutott különleges adatot jogellenesen nyilvánosságra hozza, vagy az erre vonatkozó szabályokat egyéb módon megsérti,
- a *levéltitok sérelmét* az követi el, aki a más személynek címzett küldeményt, azért hogy annak tartalmát megismerje, felbontja, vagy e célból megszerzi. Ebbe a büntetőjogi kategóriába esik a távközlési titok megsértése is,
- *rágalmazást* követ el az, aki más előtt, a becsület csorbítására alkalmas tényt állít vagy híresztel, vagy ilyen tényre utaló kifejezést használ,
- a *becsületsértést* az követi el, aki a becsület csorbítására alkalmas kifejezést használ.

Alkotmányos jogok

A személyiségi jogaidat alapvetően az Alkotmány határozza meg. Többek között kimondja, hogy a Magyar Köztársaság a *jogegyenlőség* megvalósulását az *esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését* célzó intézkedésekkel is elősegíti. A gyermekkorúak érdekében az esélyegyenlőtlenség kiküszöbölésére életre hívott törvény a *gyermekvédelmi törvény és a közoktatásról szóló törvény*. Noha a többi érintett törvény is megkülönböztetett hangsúlyt ad a gyermekek védelmének.

Felnőttként lesznek majd olyan eszközök a kezvedben, amelyeket az Alkotmány biztosít számodra és indokolt esetben élsz is majd vele. Ilyen az *egyesülési jog*. Ennek értelmében a Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a törvény által nem tiltott célra szervezeteket létrehozni, illetve azokhoz csatlakozni. Ezt a széleskörű jogot bizonyos keretek között indokolt tartani, ezért az állambiztonság, közbiztonság, közrend, közegészség, közérkölc vagy mások jogainak, szabadságának a védelme érdekében indokolt korlátozni. Az egyesülésről, mint fontos jogról törvény is született. Eszerint a magánszemélyek és szervezeteik *társadalmi szervezeteket* hozhatnak létre. A törvényben meghatározott számú alapító tag megjelöli a tevékenységét és szándékát, kimondja a szervezet megalapítását, megállapítja az alapszabályát, megválasztja az ügyintéző és képviselő szervét. Ezzel létre hozta az egyesületet és ennek megfelelően működhet.

A *gyülekezési jogot* a Magyar Köztársaság nemcsak elismeri, hanem biztosítja is annak szabad gyakorlását. Ennek keretében békés összejövetelek, tüntetések és a véleménynyilvánítás szabadságát kifejező demonstrációk tarthatók. Ennek a jognak a gyakorlása is körülhatárolt. Ezt a jogosultságot visszaélésekre tilos felhasználni.

A *panaszjog* biztosítja, hogy bárki egyedül vagy másokkal együttesen írásban együttes kérelmet vagy panaszt terjesszen az illetékes állami szerv elé. A szoros értelemben vett panasz olyan kérelem, amely egyéni jogsérelem vagy érdeksérelem megszüntetésére irányul és nem tartozik bírósági vagy közigazgatási stb. eljárás keretébe. Ha a panasz a meghatározott szerv tevékenysége vagy mulasztása ellen irányul, a panasz orvoslása a vezető hatáskörébe tartozik.

A beadvány lehet:

– a *közérdekű bejelentés*. Ez a jelzés olyan tényre, körülményre, hiányosságra hívja fel a figyelmet, amelynek korrigálása, megszüntetése a közösségnek, a társadalom meghatározott többségének (akár kisebbségének) érdekeit szolgálja.

– A *közérdekű javaslat* a társadalmilag hasznos cél elérésére irányuló kezdeményezés.

A közérdekű bejelentést és javaslatot az elintézésre témakör, ügykör szerint hivatott szerv intézi el. A meghozott intézkedésről a bejelentőt, a javaslattevőt értesíteni kell.

Az államhatalom közvetlen gyakorlásában való részvétele (majd felnőttként) gyakorolható a *népszavazással és népi kezdeményezéssel is*.

a) A népszavazás lehet az eredményétől függően:

döntéshozatal céljából elrendelt népszavazás. Az eredménye az Országgyűlésre kötelező és a *véleménynyilvánító népszavazás*, amely nem más, mint az állampolgárok közreműködésének biztosítása az Országgyűlés döntéseinek a meghozatalában.

b). A *népi kezdeményezés* arra irányul, hogy – az Országgyűlés hatáskörébe tartozó döntéseket illetően – valamelyik (meghatározott) problémát jelentő ügyben a legfőbb törvényhozó szerv döntést hozzon.